

VEIJO HIETALA

Humanistinen tv-tutkimus — vanhaa viiniä uudessa leilissä?

■ Heinäkuussa 1990 Helsingin Sanomissa julkaistiin turkulaisen tutkijaryhmän artikkeli,¹ jossa tarkasteltiin Romanian ns. vallankumouksen uutisointia meikäläisessä televisiossa ja pohdittiin Ceausescujen oikeudenkäynnin ja teloituksen suhteellisen kritiikintöntä siunaamista niin uutisissa kuin muutenkin suomalaisessa julkisuudessa. Jos Ceausescujen kohtalo ei synnyttänytäkään ihmeempää keskustelua, kirjoitus synnytti sitäkin enemmän. Tutkijaryhmän näkemyksiä kritisoivat niin toimittajat kuin tutkijatkin: toimittajat epäilivät kirjoittajien perehtyneisyyttä tv- uutisoinnin ehtoihin ja menetelmiin, tiedotustutkijat (prof. Hemánus) peräänkuuluttivat empiirisiä katsojatutkimuksia summitaisten otaksumien sijaan. Lisäksi humanistisen opin alan edustajiksi tunnustautuneita tutkijoita muistutettiin siitä, että humanistista tutkimustakin on monenlaista — esimerkiksi historiatiede joutuu perustelemaan oletuksensa myös konkreettisilla dokumenteilla. Väljästi määritellen siis empiria ja spekulatiivisuus ottivat keskustelussa mittaa toisistaan.

Turpaanlyönneistä uusetnografiaan

Televisiota voidaan tietysti tutkia monen tieteenalan menetelmin: taloustieteilijän kartoitus tv-mainosten hintakehityksestä tai ohjelmatuotannon kustannuksista on tv-tutkimusta siinä missä juristin analyysi ohjelmiston intimiteettisuojaan tai sukupuolikurin loukkauksista. Luontevimmin tv-media on kuitenkin näyttänyt asettuvan sosiologisesti ja tai muuten yhteiskuntatieteellisesti orientoituneiden tiedotustutkijoiden reviirille. Koska yhteiskuntatieteellinen näkökulma ymmärtääkseni edellyttää ”faktoja” ja verifioitavuutta, näin painottuva tv-tutkimuskin on tarkoittanut ainakin jossain määrin panostamista ns. empiriaan, mitattaviin ja tilastoitaviin yksiköihin, oli pa kysymys sitten vanhakantaisesta vaikutustutkimuksesta tai uudemmasta ’uses and gratifications’ -ajattelusta. Kuten David Morley huomauttaa, valtaosa television ”tutkimuksesta” (research) on itse asiassa mittausta: minkälaiset ihmiset katsovat minkälaintyyppisiä ohjelmia ja missä määrin tietyt ihmisryhmät pitävät ohjelmia kiinnostavina tai nautittavina? Näin saatavat tulokset luovat kyllä perustan tv-tutkimukselle, mutta eivät Morleyn mielestä vielä sellaisenaan ole sitä.²

Tilastollisin menetelmin on joka tapauksessa kartoitettu niin ohjelmiston muotoja ja sisältöjä kuin katsojakin. Tosiasiassa ”objektiivisiin” tilastoihin päädytään useimmi-

ten subjektiivisten arvojen ja tulkintojen pohjalta. Ritva Levo-Henrikssonin äskettäin ilmestyneessä, laajaan kansainväliseen projektiin kuuluvassa tutkimuksessa (Levo-Henriksson 1991) vertaillaan mm. tv-draamojen sisältöjä ja "sävyjä" eri maissa, niiden rakkauden ja väkivallan teemoja sekä henkilöiden luonnetta. Esimerkiksi tv-draaman sävy tilastoidaan asteikolla humoristinen, sekalainen, vakava — mittarina nähtävästi tutkijan oma huumorintaju. Vastaavasti väkivallan määrää ja laatua taulukoitaessa joudutaan luottamaan tutkijan subjektiiviseen asteikkoon, samoin henkilöiden moraalises- sa jaottelussa "hyviin" ja "pahoihin".

Myöskään katsojatutkimuksissa empiristinen objektiivisuuden ideaali tuskin toteutuu. Perinteiset strukturoidut kyselylomakkeet ja -haastattelut lokeroivat vastaukset jo ennakolta tutkijan luomiin kehikoihin vastaamaan hänen odotuksiaan ja tutkimushy-poteesejään. John Frow kritisoi juuri tältä pohjalta David Morleyn tunnettua Nationwi-de-tutkimusta: Frown mielestä Morley tekee "klassisen" virheen samastaessaan kon- ventionaalisen kyselylomakkeen ehdoilla laaditut vastaukset itse ohjelmien suoraan kokemiseen. Välissä oleva "sosiologinen koneisto" (sociological apparatus) jää kokoa- naan huomiotta.³ Uusissa käyttökontekstia ja katsojien elämäntilannetta ja -tapaa painottavissa etnografisissa tutkimusstrategioissa onkin strukturoinnista ja tilastoinnista pyritty jo luopumaan ja antamaan tilaa kohderyhmän vapaalle responsille.⁴

Uusetnografit pyrkivät kvantifioitavien vaikutusten ja reaktioiden sijasta tarkastele- maan television todellista roolia perheensisäisessä viestinnässä ja dynamiikassa. Eli kuten Pertti Alasuutari kuvaa tutkimusryhmänsä strategiaa: "[T]ässä tutkimuksessa esitetyt kysymykset olivat avoimia ja sallivat siten haastateltujen puhua vapaasti tele- visiosta ja elämästään. Vastauksista oli vähän ennakko-oletuksia; pikemminkin ideana oli nähdä, mitä suomalaiset ihmiset itse sanoisivat."⁵ Uusetnografian ongelmiksi näyt- tävät kuitenkin koituvan epäspesifisyys ja eräänlainen "sosiologinen transferenssi" — joka tosin koskee kaikkia haastatteluihin perustuvia tutkimuksia.

Mitä näin oikeastaan tutkitaan? Kun ihmiset saavat "vapaasti puhua televisiosta ja elämästään", on etäännytty jo suhteellisen kauas varsinaisesta televisiotutkimukses- ta; katsojien kertomusten tulkinta sekä nimenomaisesti television merkityksen eristämi- nen vapaasta assosioinnista alkaa vaatia likimain psykoanalyytikon koulutusta. Samo- ja kykyjä vaatii myös keskusteluissa ilmenevä tranferenssi ja vastatransferenssi. Toi- sin sanoen, tutkijan ja haastattelijan roolipeli vaikuttaa väistämättä kommunikaatioon, ja vastauksetkin saattavat muotoutua "oppineen" tutkijan odotusten mukaisiksi. Tä- män seurauksena koko television käsite on vaarassa fiktivistyä siihen mittaan, että sil- lä on enää vähän tekemistä aktuaalisen katsomiskokemuksen kanssa. Vastaavasti ko- ko tv-etnografia voi kuin huomaamatta muuntua suullisen kansanperinteen keräilyksi tai yleiseksi elämäntapatutkimukseksi.

Empiristis-sosiologisen tv-tutkimuksen ääripäät eivät siis välttämättä selitä paljon- kaan itse *tv-kokemusta*. Jos tutkija tilastoi yksittäisen ohjelman turpiinlyöntien tihey- den, sillä tuskin on mitään yhteyttä katsojan kokemukseen ohjelman väkivaltaisuudes- ta. Yhtä vähän voidaan mustien lukumääriä laskemalla löytää ohjelmiston rasismin as- tetta. Katsojan luo menemällä saatetaan puolestaan päätyä analysoimaan television sijasta tämän jutustelua omasta elämästään.

Humanismin viisastenkivestä pelastus?

Edellä mainitussa Ceausescu-keskustelussa tutkijoilta vaadittiin juuri empiiristä näyttöä: minkä ylimaallisen valaistuksen avulla saatoimme tietää, miten katsojat Romania-uutisia todella tulkitsivat, meiltä tivattiin. Emme tietenkään tienneet, mitä "todelliset" katsojat "todella" tunsivat ja miten uutisointia tulkitsivat. Lähtökohtanamme oli kuitenkin jonkinlainen kulttuurinen fakta, Ceausescujen teloituksen synnyttämä vähäinen keskustelu — verrattuna poliittisia teloituksia yleensä seuraavaan paheksuntaan länsimaissa — sekä etenkin tv:n ajankohtaisohjelman ymmärtävä suhtautuminen tapahtumaan. Tälle poikkeukselliselle asennoitumiselle yritimme löytää selitystä kulttuurikon-tekstista ja nimenomaan joulun luomasta myyttisestä kehyksestä vastaanottotilanteel-
le.

Millähän empiirisillä tai tilastollisilla menetelmillä tuo myyttinen kehys olisi saatu selville? Olisimme voineet haastatella katsojia ja lähellä enemmän tai vähemmän strukturoituja kyselykaavakkeita: "Vaikuttiko joulun (tai: Mitkä seikat vaikuttivat) käsitykseen Romanian tapahtumista?" "Näittekö Ceausescun hahmossa kuningas Herodoksen tapattamassa viattomia lapsia?" "Oliko Romanian tapahtumasarja mielestänne sovelias kliimaksi/symboli sosialismin tuholle ja Itä-Euroopan vapautumiselle?" Vastausten myönteisyydestä tai kielteisyydestä riippumatta niiden todistusvoimaa olisi kyllä sopinut epäillä. Myytit ovat myyttejä, ideologiat ideologioita, juuri siksi, ettei niiden toimintaa ja läsnäoloa arjen kokemuksessa huomata, kuten Althusser ja Barthes ovat opettaneet.

Kun puhutaan "humanistisesta tv-tutkimuksesta", puhutaan samalla laajasta humanistisesta tutkimusperinteestä, jonka menetelmät ja metodit ovat yleensä "pehmeitä", ennemmin spekulatiivisia ja argumentatiivisia kuin empiirisiä. Tällöin askarellaan pikemminkin ihmisen (= "humaanien") ajatusten, henkisten kokemusten ja niiden materiaalien ilmentymien kuin selvästi mitattavien ilmiöiden parissa. Tästä syystä esimerkiksi englannin kielessä on vasta viime aikoina sallittu termi 'science' humanistisen tutkimuksen yhteydessä: perinteisesti 'humanities' on nähty lähtökohdiltaan erilaisena kuin 'natural/social sciences'. Myös "tutkimus" ilmaistaan englanninkielisessä kirjoittelussa eri termeillä sosiologisella ja humanistisella puolella: yhteiskuntatieteellisesti orientoituneille tiedotustutkijoille tv-tutkimus on 'television research' (vrt. edellä Morleyn kommentti), kun taas humanisteja kiinnostaa enemmän pohtivamman kuuloinen 'television studies'. (Turun yliopiston humanistisen elokuva- ja televisiotieteen oppiaineen englanninkieliseksi käännökseksi on tietoisesti valittu Cinema and Television *Studies*.)

Taustalla vaikuttavat ilmeisesti myös jonkinlaiset erot ihmiskäsityksissä. Siinä missä luonnontieteilijät ja yhteiskuntatieteilijät ilmeisesti uskovat — ainakin implisiittisesti — ihmisen olemuksen ja käyttäytymisen mitattaviin lainalaisuuksiin, humanistinen tutkimus ei edellytä kykenevänsä "lopullisesti" tuntemaan tai selittämään ihmisp-syykeä, vaikka ei mihinkään materiaasta erilliseen henkeen tai sieluun uskottaisikaan.

Humanistit ovat länsimaissa tulleet laajamittaisemmin tv-tutkimukseen 1980-luvun alusta lähtien. Tutkijoiden tausta on pääsääntöisesti kirjallisuuden- ja elokuvantutkimuksessa tai laajemmin taiteentutkimuksessa (myös kuvataiteet, musiikki ja teatteri). Taiteentutkimuksen metodiikka on puolestaan velkaa muille humanistisille opisuunnille, mm. kielitieteelle, historialle, psykologialle, filosofialle, folkloristiikalle — ja

osittain myös sosiologialle ja muille yhteiskuntatieteille. Koska humanistinen tv-tutkimus sitoutuu näinkin voimakkaasti taiteisiin, voitaisiin puhua myös esteettisestä tv-tutkimuksesta tai tv-estetiikasta.

Suppeasti ymmärrettynä 'esteettinen' kuulostaa vanhakantaiselta; se liitetään helposti ylevyyteen, "kaunotaiteisiin" ja eliittikulttuuriin. Pohjimmiltaan estetiikka kuitenkin merkitsee suunnilleen samaa kuin taidefilosofia, toisin sanoen, filosofian haara, joka pohtii kulttuurituotteiden taideluonnetta, niiden signifiikaatioprosesseja ja vastaanottajan kokemusta. Vastaanottajan merkitystä onkin estetiikassa korostettu aina Aristoteleesta lähtien; tätä reseptiteorian pioneeria kiinnosti mm. se, millaista mielihyvää antiikin katsojille tuotti tragedian tapaisen väkivaltafiktion seuraaminen. Sepitteellisen väkivallan terapeutista funktiota korostavia teoriaryhmiä jotkut nimittävätkin Aristoteleelle kunniaa tehden yhä edelleen katharsis-teorioiksi. Postmodernissa kulttuurissa taiteen ja ei-taiteen rajat ovat kuitenkin nopeasti lienneet: nyt tunnustetaan, että tämän päivän yleisölle ns. viihdekirjallisuus tai vaikkapa tv-sarjat voivat tuottaa samanlaista emotionaalis-älyllistä mielihyvää kuin Shakespearen draamat Elisabetin ajan teatteriyleisölle tai 1800-luvun suuret venäläiset romaanit aikalaislukijoille. Edelleen on huomattu, että faktan ja fiktion eroa on perin vaikea teoreettisesti perustella, sillä samantyyppiset lainalaisuudet ja narratiivis-mytologiset prosessit löytyvät kaikenlaisen kulttuurisen viestinnän, niin tv- ja sanomalehtiutuusten ja historiankirjoituksen kuin tiilikiviromaanien, tv-sarjojen ja -mainostenkin taustalta.

Esteetikot tv:n kimpussa

Kun televisiota tarkastellaan "esteettisesti" tai "humanistisesti", ei tutkita *primaaristi* median ekonomisia edellytyksiä tai määrittäjiä, ei myöskään tilastoida katsojalukuja tai tarkastella ikä- ja sukupuolijakautumia. Lähtökohtana on itse "tv-teksti", toisin sanoen televisiolle ominaisen ilmaisun luonne, sen tapa rakentaa merkityksiä auditiivisilla ja visuaalisilla koodeillaan. Tämäntyyppiseen analyysiin esimerkiksi kirjallisuus- tai elokuvatieteellinen tausta antaa valmiuksia: näiden alojen tutkijat ovat tottuneet analysoimaan kaunokirjallisuuden ja fiktiivisen elokuvan retoriikkaa, niiden moniselitteisiä merkitysprosesseja. Kirjallisuus- ja elokuvatiedettä jo 1960-luvun alkupuolelta hallinnut ja sittemmin poikki-tieteelliseksi muuntunut semiotikka on vakiinnuttanut käsityksen, että "luonnollisia" tai "realistisia" representaatioita ei ole olemassa, vaan luonnollisimmilta näyttävätkin — kuten valokuva — perustuvat koodeihin ja konventioihin.

Nykyisen poststrukturalistisen ja postmodernistisen käsityksen mukaan myöskään "todellisuutta" sellaisenaan ei ole olemassa, ainoastaan todellisuuden tulkintoja, jotka syntyvät kokemustamme säätelevistä ideologioista, myyteistä, diskursseista — mitä nimitystä näistä merkkijärjestelmistä sitten käytetäänkin. Tämä tarkoittaa sitä, että periaatteessa televisiokin on polyseeminen väline, joka luo ja välittää polyseemistä todellisuutta.⁶ Taiteentutkijoille tässä ei ole mitään uutta, sillä taidetta on jo vanhastaan pidetty tietoisena monimerkityksisenä: siinä viestintään tuotetaan tarkoituksellisia häiriöitä.

Humanistisen tv-tutkimuksen tavoitteena on siis tulkinta ja sen edellytykset, kun taas sosiologiset tutkimukset — mikäli edellä siteerattua Morleyta on uskominen —

jäävät helposti kuvailun ja mittauksen tasolle. Tulkintakin käsitetään eri aloilla hieman eri tavoin. Stuart Hall esitti jo klassisen maineen saavuttaneessa "koodausartikkelissaan" (Hall 1985), että tv-uutisista syntyvät "uloskoodaukset" tai luennat (siis tulkinnat) katsojien keskuudessa voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään, hallitsevaan, neuvoteltuun ja vastustavaan lukutapaan. Hallitseva tulkinta tarkoittaa viestin uloskoodausta "alkuperäisessä", neuvoteltu osittain alkuperäisessä ja vastustava (ideologisesti) vastakkaisessa muodossa. Hallin esimerkki viimeksi mainitusta tulkintatavasta sopii sattumoisin tämän päivän Suomeenkin: kuulija tulkitsee, sanokaamme, Iiro Viinaseen vaatimuksen palkkojen alentamisesta "kansallisen edun nimissä" tarkoittavan itse asiassa "luokkaetua". Ongelma on vain siinä, että itse asiassa Hallin hallitseva ja vastustava luenta ovat *tulkintana* sama asia: kummassakin tapauksessa viesti ymmärretään samalla tavalla (= Viinaseen perustelee palkkojen alentamista kansallisella edulla), mutta jälkimmäisessä tapauksessa sen ideologiaa ei vain hyväksytä.

Hallin edustama cultural studies -suuntaus on tehnyt uraauurtavaa työtä pyrkiesään syntetisoimaan sosiologista ja humanistista paradigmaa kulttuurintutkimuksessa, mutta siitä huolimatta senkin näkökulmat jäävät usein vielä liian suppeiksi. Tv-tekstin polyseemisuutta rajoittaa Hallin klassikkoartikkelin mukaan siis katsojan yhteiskuntaluokka — sittemmin cultural studies -tutkijat ovat lisänneet mukaan vielä rodun, sukupuolen, kansallisuuden ja etnisen ryhmän, jotkut myös seksuaalisen suuntautuneisuuden. Kuitenkin nimenomaan neuvoteltujen tulkintojen kategoria vaikuttaa sikäli epä-määräiseltä, että siitä tuntuu avautuvan tie rajattomaan polysemiaan. Jokin näidenkin luentatapojen villiintymistä silti tuntuu hillitsevän, sillä kokemuksesta itse kukin tietää, että hyvinkin erilaisia kulttuureja ja elämäntapoja edustavat ihmiset näyttävät ymmärtävän jonkin ylikansallisen tv-ohjelman karkeasti ottaen samalla tavalla.

Humanistinen tv-tutkimus muistuttaa, että audiovisuaalisena mediana tv:n olemus on suhteessa sellaisiin aikaisempiin vastaavatyyppeihin kulttuurisiin ilmaisumuotoihin kuin kuvataiteet, teatteri, valokuva, elokuva, radio ja kaunokirjallisuus. Tv-tutkimuksen on sivuttava myös niiden analyysiä ja tutkimushistoriaa. On siis ymmärrettävä niitä signifiikaatiotapoja, joille aikaisempi kuvan ja äänen kulttuuri yhtäältä, kertomisen perinne toisaalta on meitä altistanut, toisin sanoen, kuvan ja äänen lukutaito on opittua siinä missä verbaalinen kielikin (vrt. Silvo 1984, 3). Ilmeisesti elokuva- ja kirjallisuustieteen menneisyys ja nykyisyys tarjoavat herkimät menetelmät näiden merkitysprosessien tarkasteluun.

Aivan kuten kirjallisuudentutkijan on tunnettava verbaalisen kielen "tavanomaiset" signifiikaatiosäännöt, ennen kuin hän voi paneutua kirjallisuuden erityiseen semiotikkaan, myös av-tutkijan tulisi olla selvillä elävän kuvan ja äänen "peruskielestä", ennen kuin hän voi ymmärtää av-retoriikan finessejä. Tämän jälkeen voidaan opetella käyttämään sitä monenkirjavaa metodiikkaa, jota taidentutkimus on antiikista ulottuvan perinteensä puitteissa kehittänyt. Strukturalistisesta kirjallisuudenteoriasta kehittynyt narratologia näyttää jo herättäneenkin kiinnostusta tiedotustutkijoiden parissa (minkä humanistit tietysti panevat mielihyvällä merkille), mutta paljon muutakin on humanistisella puolella tarjolla. Esimerkiksi elokuvan lajityyppi- eli genreteoria antaa uusia välineitä television analyysiin.

Ajattelaanpa edellä mainittua Iiro Viinaseen -esimerkkiä. Luokka-asetustaan riip-

pumatta useimmat katsojat tulkitsevat lausumaa eri tavoin uutislähetysten osana, Frank Pappa -shown av-sitaattina ja Ajankohtaisessa kakkosessa rinnastettuna vaikkapa Viinaseen aikaisempaan vastakkaiseen lausuntoon. Lajityyppinä uutislähetys luo lausumaan vakavat geneeriset kehykset, kun taas Frank Pappa etäännyttää meidät ironiseen ja huvittuneeseen positioon. Ajankohtaisen kakkosen rankkaa satiiria voidaan puolestaan ymmärtää paitsi elokuvan montaaiteorian myös narratologian avulla: Viinaseen kehyksetään moninkertaisilla diskursseilla, jolloin hänen oma diskurssinsa jää kaikkein alimmaisiksi. Katsojan kokemukseen vaikuttavat lisäksi vielä monet "elokuvalliset" seikat kuten kamerakulma ja kuvarajaus: on aivan eri asia nähdä Viinaseen kasvot suuressa lähikuvassa lievästä alakulmasta kuin ylhäältä eduskunnan lehteriltä käsin kuvattuna puhumassa salin puhujapöytänsä parille tympäännyneelle kansanedustajalle.

Sekä perinteinen että postmoderni myyttikritiikki puolestaan auttavat selvittämään niitä myyttejä ja ideologioita, joiden läpi teos tai ohjelma on tuotettu ja vastaanotetaan, olipa myytti sitten 'hyvinvointivaltio', 'markkinatalous', 'suomalaisuus' -tai 'joululu'. Ceausescu-analyysissämme esitimme, että joulun suuri kertomus toimi Romaniaa koskevan uutisoinnin mytologisena kehyksenä, jonka puitteissa katsojat elivät konkreettisesti valon ja pimeyden voimien kamppailun viattomien lasten murhineen kaikkineen. Tätä kehystä ei olisi voinut löytää sen paremmin tekstuaalisen lähiluvun kuin haastattelututkimuksenkaan avulla; myyttisten ja ideologisten kehysten hahmottaminen vaatii kulttuurikonkstein enemmän tai vähemmän spekulatiivista tulkintaa.

Katsoja vai katsojan paikka?

Kuten edellä on käynyt ilmi, humanistiset tv-tutkijat eivät usko "eksakteista" tieteistä koptoitujen menetelmien objektiivisuuteen tai kykyyn *yksinään* kertoa mitään olennaista television ja katsojan monimutkaisesta suhteesta. Sen sijaan katsojamittaukset ja uusetnografiset haastattelututkimukset voivat luonnollisesti antaa monenlaisia lähtökohtia tulkitsevalle tutkimukselle — jota uusetnografia kyllä sinänsä jo onkin. Humanisteilla myös tv-katsojan käsite on problemaattisempi kuin (ilmeisesti) perinteisillä tiedotustutkijoilla. Taiteentutkijat ovat tottuneet puhumaan teosten merkityksistä ja tarkoitusperristä ("tämä elokuva haluaa sanoa ...") sekä vastaanottajan kokemuksesta ("lukija kokee tämän tarkoittavan ..."), mutta eivät tietenkään tarkoita kenenkään yksittäisen fyysisen vastaanottajan tulkintaa — korkeintaan omaansa.

"Vastaanottaja" tarkoittaa pikemminkin teoksen itsensä avaamaa merkityksävyyttä, tekstuaalista vastaanottajan paikkaa tai — narratologian termin — implisiittistä vastaanottajaa. Humanistinen tv-tutkija ottaa tehtäväkseen selvittää tuon vastaanottajan paikan rajaavat merkitysketjut: tällöin tekstuaalinen analyysi auttaa selvittämään käytetyt mediaretorikan keinot ja niistä katsojaan suuntautuvan manipulaation, teoksen/ohjelman syntyhistorian ja -ajankohdan selvittäminen sen alkuperäisen myyttis-ideologisen horisontin, nykypäivän kulttuurin tuntemus taas valaisee tämänhetkisiä vastaanoton määrittäjiä. Parin viime vuosikymmenen aikana voimistunut humanistinen reseptitutkimuskin poikkeaa siis painopisteiltään sosiologis-yhteiskuntatieteellisestä: humanistit pyrkivät etupäässä filosofisia ja psykologisia teorioita apuna käyttä-

en rekonstruoimaan vastaanottolanteita ja -konteksteja, tulkinnan ehtoja konkreettisten kyselytutkimusten asemesta.

Koulukuntien välillä tosin on eroja: jotkut painottavat cultural studies -tyyppistä kontekstuaalista lähestymistapaa, toiset panostavat mm. psykoanalyysin keinoin implisiittisen vastaanottajan psyykkisiin prosesseihin. Vaikka viime kädessä joudutaankin pohtimaan esimerkiksi tv-ohjelman merkitystä katsojan tarpeiden ja elämäntilanteen kannalta (vrt. uses and gratifications), humanistit eivät tässä suhteessa juuri kyselytutkimuksiin luota.⁶ Lyhyillä kyselyillä ei todellisia, torjuttuja piilomerkityksiä paljasteta. Sen sijaan katsojatutkimusten paljastama eri ohjelmatyyppien suosio auttaa humanistista tutkijaa hänen pohtiessaan *kulttuurin* piilotajuntaa, tv-ohjelmien merkitystä yhteiskunnan traumojen terapoinnissa.

Edellä olevasta linjauksesta huolimatta lienee syytä painottaa sitä ilmeisvää seikkaa, että kulttuurituotteiden tarkastelussa eri tieteenalojen lähestymistavat täydentävät — eivät sulje pois — toisiaan. Viime vuosina myös humanistisella puolella (ainakin USA:ssa ja Englannissa) johtavaksi noussut poikkitieteellinen cultural studies -suuntaus on avannut erittäin lupaavia näköaloja juuri humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen synteeseille ja tieteidenväliselle hedelmälliselle yhteispelille. Siinä missä tiedotustutkijoita kiinnostavat humanistiset kerronnan teoriat, humanistiset tv- ja elokuvatutkijat hyötyvät sosiologien empiirisestä työstä, tiedotustutkijoiden kommunikatio- ja julkisuusteorioista. Kysymys on lopultakin vain tietyn näkökulma ensisijaistamisesta, ei muiden hylkäämisestä.

Viitteet

1. Hietala ja Honka-Hallila 1990. Aihetta käsittelevä laajempi tutkimusartikkeli on julkaistu *Lähikuvan* numerossa 4/89-1/90.
2. Morley 1988, 16. Morley tukeutuu puolestaan Mallory Woberiin. Lainausmerkit ja kursivointi alkutekstissä.
3. Frow 1991, 60 nootti 3. Kritisoitu tutkimus on David Morley, *The 'Nationwide' Audience: Structure and Decoding*. London: BFI 1980. Ks. viimeksi mainitusta tiivistetysti myös suomeksi Morley 1985.
4. Ks. näistä näkökulmista esim. Alasuutari et al. 1991, Lull 1990 ja Morley 1988. Hieman "strukturoidumpaa" uusia metodeja haeskelevaa linjaa edustaa Philo 1990.
5. Alasuutari et al. 1991, 7.
6. Tämähän ei sinänsä ole pelkästään humanistinen ajatus, vaan näistä näkemyksistä on taitettu peistä *Tiedotustutkimuksen*kin palstoilla jo 1980-luvun alkupuolella, lähinnä filosofian näkökulmasta. Ks. myös esim. Ismo Silvon analyysiä tv:n kielestä artikkelissa Silvo 1984. Humanistinen lähestymistapa saattaa kuitenkin tarjota uudentyyppisen viitekehysten.
7. Amerikkalaisen kirjallisuudentutkimuksen reader response -koulukunnan ajoittaiset yritykset tulkintojen kokeelliseen testaamiseen ovat synnyttäneet polemiikkia ja välittä epäuskoisen sääliiviäkin reaktioita. Norman Hollandin "lukijatutkimus", jossa hän testasi hypoteesiaan ihmisten "ydinfantasioista" viiden lukijan tulkinnoilla samasta runosta, on usein kuitattu lähinnä Hollandin omaksi fantasiaksi. Ks. Holland 1975.

Kirjallisuus

- ALASUUTARI, Pertti & ARMSTRONG, Karen & KYTÖMÄKI, Juha. Reality and Fiction in Finnish Tv Viewing. Yleisradio, Helsinki 1991. (Research Report 3/1991.)
- FROW, John. "Michel de Certeau and the Practice of Representation". Cultural Studies. Vol. 5:1 (1991).
- HALL, Stuart. "Sisäänkoodaus/uloskoodaus". Suom. Veikko Pietilä. Tiedotustutkimus 1/1985.
- HIETALA, Veijo & HONKA-HALLILA, Ari. "Mekin teloitimme pahat Ceausescut". Helsingin Sanomat, 10.7. 1990.
- HOLLAND, Norman N. Five Readers Reading. Yale University Press, New Haven 1975.
- LEVO-HENRIKSSON, Ritva. Arkkityyppi ja versiot. Tv-draamaa Amerikasta Aasiaan. Yleisradio, Helsinki 1991. (Tutkimusraportti 7/1991.)
- LULL, James. Inside family Viewing. Ethnographic Research on Television's Audiences. Routledge, London 1990.
- MORLEY, David. "Kulttuuriset muuntumat: vastarinnan politiikka". Suom. Veikko Pietilä. Tiedotustutkimus 1/1985.
- MORLEY, David. Family Television. Cultural Power and Domestic Leisure. Routledge, London 1988 (1986).
- PHILO, Greg. Seeing and Believing. The Influence of Television. Routledge, London 1990.
- SILVO, Ismo. "Television tarinat ja yleisö". Tiedotustutkimus 1/1984.

KATARINA ESKOLA

Monen tieteen kulttuuriviestintä

■ Tiedotustutkimuksen toimittajat ovat lähettäneet kommentoitavakseni Veijo Hietalan kirjoituksen, jossa hän punnitsee humanististen ja yhteiskuntatieteiden lähestymistapojen ja menetelmien soveltumista viestinnän ja erityisesti television tutkimukseen.

Hietala sijoittaa humanistiset ja yhteiskuntatieteet yllättävän jyrkästi eri karsinointiin — tapa, jota viime aikoina eräät muutkin humanistit ovat julkisuudessa edustaneet (vrt. keskustelu Suomen Akatemian toimikuntajaon uudistamisesta yhdistämällä humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen toimikunta niin kuin Ruotsissa on tehty).

Ehkä hämmästyin tästä vastakkainasettelusta siksikin, että olisin odottanut juuri Hietalan olevan kiinnostunut niistä mahdollisuuksista, joita sisältyy *tieteiden rajoja ylittävään* kulttuurintutkimukseen. Turun yliopiston taiteiden tutkimuksen laitoksella työskentelevä Hietala toimii yhteisössä, jossa tällaiselle suuntautumiselle on hyvät edellytykset, joskin lähinnä *humanististen alojen välisenä* projektina. Laitoksella opetetaan ja tutkitaan kirjallisuutta, teatteria, musiikkia ja elokuvaa. Vailla merkitystä ei liioin liene, että saman katon alla opetetaan ja tutkitaan myös kulttuurihistoriaa.